

dva aspekta razgovora o kulturi

Tema o kojoj danas razgovaramo to je tema o kojoj se govorilo pre pet godina na pret hodnom susretu, o kojoj se za ovih proteklih pet godina takođe razgovaralo, često i mnogo pisalo, o kojoj su se donosili zaključci, sudovi, koja je u suštini, može se reći, jedno od centralnih pitanja statusa naše kulture, rasta našeg društva. Ja bih želeo da interpretiram dva aspekta na ova pitanja koja su, smatram, dominantna i koja označavaju krajnje polove ove polarizacije do koje dolazi u diskusijama i u analizama problema o kojima govorimo danas.

Po jednom aspektu kultura je jedan deo, integralni deo društva, društvenog razvika i da ona nema i ne treba da ima neki posebni status koji će je podvajati od drugih vidova ljudskog rada i ljudskog stvaralaštva.

Po drugom aspektu je kultura po svojoj prirodi, po svom biću, nešto izuzetno, samo po sebi neslično drugim pojavama u društvu, drugim vidovima ljudskog delanja. To su u osnovi dve nepromisljive koncepcije koje imaju svoju argumentaciju, koje sagledavaju problem kulture, može se reći, jednostrano i koje u ovih

poslednjih pet godina, a i pre toga vrlo često dolaze u oštar dijalog.

Tvrdeći da je kultura jedan ravnopravni deo društvenog razvika, društvenog stanja, prvi aspekt pre svega definiše kulturu kao jedan domen ljudskog delovanja i stvaralaštva u kome ljudski rad nije ničim izdvojen, ničim različit od rada uopšte. Dalje, proizvodi koje stvara jedno kulturno delovanje po toj se koncepciji upućuje na jednak tretman kao proizvod rada uopšte, znači daje se tržištu koje ih prihvata ili ih ne prihvata. Treće, kultura se u osnovi ne identifikuje sa samom sobom već se smatra da je njen domen nešto užo, nešto skućeniji, nego što u stvari jeste. Drugi aspekt koji tvrdi da je polje kulture jedna izuzetna ljudska delatnost, pre svega sugerise da kultura treba da ima jedan sasvim izuzetan status u društvu. Jasno je da pomirljivost između ovako disparantnih tvrdjenja i premisa ne može biti, štaviše dolazi u pitanje budućnost jednog dijaloga ako se polazi sa ovako različitim stanovišta.

Ne bih želeo da se bavim jednom primenjenom eklektikom, da nalazim spone između ovih

dveju različitih gledanja na kulturu, međutim, smatram da ipak tu ima dosta zajedničkih, dosta bliskih stvari. Pre svega, to je interes za kulturu. Samim tim što se o kulturi tako mnogo i tako žučno govori sa obe strane priznaje to da nešto s njom nije u redu. Ja ne bih želeo da konkretizujem te probleme ali spomenimo samo problem finansiranja kulture, kulturno-umetničkog stvaralaštva, institucija itd. Tu je u osnovi moguće uspostaviti jedan zajednički jezik između ovih disparantnih shvatanja ali pod uslovom da se i jedno i drugo shvatanje ovih problema odrekne želje za svojom apsolutnom dominacijom, da se čine ustupci koji bi na kraju doveli, možda, do mogućnosti za dijaloge ako ne i do nekih konkretnih rezultata.

Dalje, smatram da je za nas ovde, na ovom razgovoru, važno da odredimo to u kojoj ćemo meri govoriti o problemima stvaralaštva. Mislim da tu treba izvršiti jednu distinkciju zbog toga što su to oblasti koje pripadaju jedna drugoj ali u kojima su problemi, može se reći prilično različiti.

Postoji jedno centralno pitanje koje je prisutno u obema

koncepcijama: to je shvatanje uloge i funkcije samoupravljanja. Ne postavlja se pitanje prihvatanja samoupravljanja ni u jednom ni u drugom shvatanju tretmana problema kulture. U ovom bi vidu diskusija doista mogla doseći kulminaciju. Jer bi ovde mogli čuti međusobna optuživanja koja diskusiju još više deplasiraju. Dok jedni za druge tvrde da ignorišu suštinu samoupravljanja želeći da se nametnu društvu kao samostalna, benifikovana struktura, drugi prebacuju to isto samo što je odrednica malo drukčija — prebacuju da je shvatanje samoupravljanja kao svemoguća formule jedna nova forma birokratskog dovijanja i političkog kapitulantstva.

Problemi kulture su zaista nerazdvojno vezani za čitav rast i napredak društva pa i za razvijanje samoupravnih odnosa i samoupravne prakse. Ali specifičnosti tih problema zahtevaju jedan pažljiviji tretman, jednu brigu koju treba da o njima vodi samoupravno društvo, a ne razne grupe i razne strukture koje imaju u svojim koncepcijama pobude i motive koji deplasiraju diskusiju pre nego ona i počne.

**rekli smo:
bez kulture
nećemo zaraditi
dovoljno para**

ŽELIMIR FALOUT

Dozvolite mi da van naših opravdanih ili neopravdanih općenosti, manje ili više teorijski zasnovanih nesumnjivo neophodnih, vjerovatno korisnih, progovorim o ovom krugu problema naše egzistencije — neću reći čak ni duhovne, kažem naprosto: egzistencije — o ovom panoptikumumu, fabulni ili možda čak drami zbog koje smo se ovdje vjerovatno skupili — ispričajte me što ću pokušati da govorim više konfesionalno nego profesionalno, više aproksimativno nego egzaktno. Mi smo, na žalost suviše često doživjeli da rigorozne formulacije bivaju smrtonosne ne samo po akciju nego i po samo osjećanje stvari. To je, uostalom, još Eliot utvrdio: biti formuliran znači biti naprosto priboden. Fiksiran. Nesumnjivo je dobro biti određen ali ne u smrti.

Upravo zato, da ne bismo postali određeni u svojoj smrti — ja bih postavio jedno sasvim naivno i neposredno, možda čak i sentimentalno pitanje: dokle mi možemo živjeti u beznačajnosti, u suvišnosti naših egzistencija i djela? Dokle ćemo mi to izdržavati i izdržati. I iznad svega: nije li već nastupio onaj prelomni trenutak kada je privid, nestvarnost egzistencije postala nešto nedvoumno stvarno, nismo li već oguglali za osnovna pitanja? Koji je to korak koji bi nas mogao trgnuti iz ove samrtne začaranosti i, doslovice, ubaciti u stvarnost? Ili tačnije: koja je to stvarnost koju mi još možemo stvarati, živjeti?

Nama najbliža stvarnost je nesumnjivo ona jezika. Nemojte me hvatati za riječ, ne mislim ništa apstraktno. Mislim na najstvarniji tok naših ljudskih, društvenih, povijesnih, kulturnih — kako hoćete — odnosa. Ne biram termin, važna je širina ove izjave. I sada: koliko je ta nama toliko neophodna stvarnost jezika — stvarna? Koliko jezik kojim mi sebi utemeljujemo, ostvarujemo, koji nas, dakle, ostvaruje — uopće postojeći, uopće moguć? Koliko je jezik uopće naša stvarnost?

O tome se sada, nakon toliko godina zaista više ne mora puno govoriti. Godinama ovo društvo govori, na primjer, o kulturi. Mi smo danas u situaciji da se zapitamo, da se ponovo pitamo, da li se ikada u ovome društvu govorilo o kulturi. Zato ovaj skup. Pretpostavljam. Ili zato, dozvolite mi ovu opravdanu pakost, pakost potkrepljenu iskustvom, da nas se opet izmanipulira, da nam se opet omogući da potvrdimo svoje privide, da nam se opet omogući